

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Процес українського державотворення на сучасному етапі неминуче актуалізує досвід попередників, супроводжується поглибленим осмисленням історії політичної думки. Всебічний аналіз концептуальних засад, розроблених протягом століть, акумулює політичні, соціально-економічні та духовні зміни в суспільстві.

У процесі розбудови суверенної держави поряд із використанням позитивного досвіду інших країн великого значення набувають здобутки вітчизняної політичної думки. Адже її цілісне й всеохоплююче дослідження неможливе без вивчення теоретичної спадщини визначних державних і громадських діячів.

Актуальними на сучасному етапі залишаються пошук та вдосконалення існуючих напрямків дослідження історії політичної думки. Вивчення історії суспільно-політичних рухів неможливе без визначення внеску окремих особистостей у цей процес, навіть якщо він мав суперечливий характер.

Необхідно детально вивчити суспільно-політичні погляди цих людей, глибоко усвідомити історичні процеси періоду діяльності цих особистостей, зворотний вплив їх поглядів на суспільний розвиток. Без цього неможливо створити узагальнюючі, комплексні праці.

Без вивчення доробку В.Н. Каразіна неможливо простежити еволюцію української державницької ідеї, скласти цілісну картину політичної думки першої половини ХІХ ст.

Щодо оцінки спадщини В.Н. Каразіна, наукова література подає суперечливі, а подекуди навіть взаємовиключні свідчення, зараховуючи його концепцію як до консервативної, так і до демократичної течії суспільно-політичного руху.

Потреба наукового аналізу досліджуваної проблеми обумовлена й тим, що ще не опубліковано узагальнюючої праці, в якій би комплексно висвітлювалась громадсько-політична діяльність В.Н. Каразіна. Вона залишається складною і недостатньо розробленою темою.

Потребують політологічного неупередженого аналізу й державницькі ідеї В.Н. Каразіна. Їх оцінка з сучасних позицій сприятиме подоланню застарілих стереотипів і догм, штампів радянської історіографії. Філософські, світоглядні й політичні погляди В.Н. Каразіна відображають складнощі й суперечності його епохи.

Процеси демократизації українського суспільства актуалізували ідеї В.Н. Каразіна в галузі освіти. Він наполегливо втілював у життя заходи, спрямовані на створення наукових інституцій, зосереджених на фундаментальних проблемах, а водночас доклав чимало зусиль для підвищення рівня освіти серед найширших верств суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації виконана у контексті тематики досліджень кафедри політичних наук та є складовою частиною комплексної проблеми, яку розробляє Миколаївський центр політичних досліджень на базі Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили (“Політичні, соціально-економічні та етнонаціональні процеси і внесок визначних громадсько-політичних діячів у їх розвиток у південному регіоні України”. Державний реєстраційний номер 0103U008821).

Мета і основні завдання дослідження. Виходячи з актуальності теми, метою даної роботи є наукове дослідження і характеристика суспільно-політичної діяльності та державницьких ідей В.Н. Каразіна, всебічне вивчення та аналіз теоретичної спадщини, визначення його місця й ролі в контексті суспільно-політичних процесів кінця XVIII – першої половини XIX ст. Визначена мета зумовила постановку й розв’язання таких завдань:

- всебічно вивчити історіографічну спадщину про життя та діяльність В.Н. Каразіна, дослідити ступінь наукової розробки теми у різних історико-політологічних дослідженнях, проаналізувати джерельну базу;

- з’ясувати передумови та фактори, що впливали на формування державницьких позицій і політичного світогляду В.Н. Каразіна; проаналізувати період, у який він жив і діяв, і виявити закономірності суспільно-політичного розвитку держави;

- розкрити зміст та особливості громадсько-політичної і науково-просвітницької діяльності В.Н. Каразіна на кожному з етапів його життєвого шляху;

- виокремити на основі всебічного аналізу документальних джерел головні напрямки державницьких ідей В.Н. Каразіна на ниві державного реформування Російської імперії першої половини XIX ст.;

- дослідити зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні аспекти теоретичної спадщини В.Н. Каразіна;

- вказати місце і роль В.Н. Каразіна в громадсько-політичному житті України на початку XIX ст.;

- висвітлити значення спадщини В.Н. Каразіна в сучасній Україні для вироблення позитивного спрямування громадсько-політичних процесів у суспільстві через відновлення й поширення політичного просвітництва, виховання національної гідності, патріотизму, громадянської свідомості.

Об’єктом дослідження є громадсько-політична діяльність та державницькі ідеї В.Н. Каразіна як складова частина української суспільно-політичної думки першої половини XIX ст.

Предметом дослідження є процес формування і еволюція державницьких ідей В.Н. Каразіна, безпосередня діяльність та його внесок у розвиток суспільно-політичної думки України першої половини XIX ст.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена як сукупністю поставлених завдань, так і засобами їх розв'язання, які вперше в політичній науці розкривають суспільно-політичну діяльність та державницькі проекти В.Н. Каразіна. У межах проведеного автором дослідження отримано результати, які мають наступну наукову новизну:

- вперше в межах одного окремого дослідження зроблено спробу комплексного аналізу громадсько-політичної діяльності та державницьких ідей В.Н. Каразіна;
- державницькі ідеї В.Н. Каразіна по-новому розглядаються в контексті його суспільно-політичних поглядів та суспільно-політичних поглядів його сучасників;
- комплексний аналіз здійснювався на тлі тогочасного розвитку суспільства та державотворення, з урахуванням найважливіших складових його внеску в цей процес;
- критично осмислено сутність стереотипів щодо суспільно-політичної діяльності В.Н. Каразіна;
- проаналізовано та систематизовано об'єктивні та суб'єктивні чинники, які вплинули на процес формування свідомості В.Н. Каразіна;
- виявлено роль і значення державницьких проектів, зовнішньоекономічних та зовнішньополітичних планів В.Н. Каразіна в розвитку української політичної думки.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у можливості їх використання в подальшій науковій розробці проблеми і формуванні теоретичних засад при створенні й розвитку української національної школи політичної науки.

Крім того, зміст і висновки роботи суттєво розширюють спектр наукових знань з політичної історії країни першої половини XIX ст. Матеріали та висновки дослідження органічно доповнюватимуть спеціальні й узагальнюючі праці з політичних та історичних наук, навчальні посібники. Результати дослідження доцільно буде використати в навчальному процесі у вищих навчальних закладах України при викладанні курсів з історії політичної думки України, політології, етнополітології, історії України, історії держави і права України.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи викладені автором у виступі на Всеукраїнській науково-практичній студентській конференції “Василь Назарович Каразін – видатний громадський діяч, просвітитель, науковець” (Миколаїв, 2004), а також на Всеукраїнській науково-практичній конференції “Політичні, соціально-економічні та етнонаціональні процеси у південному регіоні України” (Миколаїв, 2003) та регіональних конференціях: Щорічна науково-методична конференція “Могилянські читання-2001” (Миколаїв, 2001); Щорічна науково-методична конференція “Могилянські читання-2002” (Миколаїв, 2002); IV Миколаїв-

ська обласна краєзнавча конференція “Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження” (Миколаїв, 2002); Щорічна науково-методична конференція “Могілянські читання-2003” (Миколаїв, 2003); Щорічна науково-методична конференція “Могілянські читання-2004” (Миколаїв, 2004).

Основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри політичних наук та кафедри міжнародних відносин, історії та філософії Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили. Ключові питання дослідження розглядалися на навчально-методологічних семінарах кафедри соціально-політичних наук Миколаївського навчально-наукового інституту Одеського національного університету імені І.І. Мечникова та в ряді авторських публікацій і в повідомленнях на наукових конференціях.

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано рекомендований Міністерством освіти і науки України навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, 10 статей, з яких 5 у фахових наукових виданнях. У цих статтях відбито основні положення дисертації, проміжні результати дослідження та висновки.

Структура дисертації. Специфіка теми, сформована мета, логіка вирішення поставлених завдань визначили її структуру, назву розділів та підрозділів. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 207 сторінок, з них – 180 основного тексту. Список використаних джерел включає 324 позиції.